

VEILEDER

Saksbehandling i arkeologi

Kulturminneloven § 8

Tilrådingen til Riksantikvaren

Tilrådingen fra fylkeskommunen/Sametinget og universitetsmuseet er det vesentlige grunnlagsmaterialet når Riksantikvaren fatter vedtak etter kulturminneloven § 8 (dispensasjon).

Denne veilederen nevner hvilke opplysninger som er aktuelle å ta med i oversendelse av saken til Riksantikvaren.

Veilederen gjelder også søknader om forskningsgravninger som skal behandles etter kulturminneloven § 8 første ledd. Dette behandles avslutningsvis.

Riksantikvaren er direktorat for kulturminneforvaltning og er faglig rådgiver for Klima- og miljødepartementet i utviklingen av den statlige kulturminnepolitikken. Riksantikvaren har også ansvar for at den statlige kulturminnepolitikken blir gjennomført og har i denne sammenheng et overordnet faglig ansvar for fylkeskommunenes og Sametingets arbeid med kulturminner, kulturmiljøer og landskap.

GENERELT

Søknad fra tiltakshaveren/forslag til arealplan

Alle søknader om dispensasjon for automatisk fredete kulturminner skal stiles til Riksantikvaren, men sendes til fylkeskommunen/Sametinget.

Unntaket er søknad om inngrep i særskilte arkeologiske kulturminner fra middelalder (de åtte middelalderbyene, kirker- og kirkesteder, klostre og borganlegg). Disse sendes direkte til Riksantikvaren.

I saker etter kulturminneloven § 8 første ledd benyttes normalt Riksantikvarens [søknadsskjema](#).

I saker etter kulturminneloven § 8 fjerde ledd gjelder forslaget til arealplanen som søknad.

Saksgangen

Riksantikvaren er dispensasjonsmyndighet og fatter vedtak i saken.

Fylkeskommunen/Sametinget vurderer først saken. Deretter sendes søknaden over til Riksantikvaren, sammen med en tilråding, og i kopi til det rette universitetsmuseet. Saken må være godt nok opplyst før oversendelsen.

Universitetsmuseet utarbeider deretter en egen tilråding og sender denne til Riksantikvaren, med kopi til fylkeskommunen/Sametinget.

Tilrådingens innhold

I hver sak inneholder tilrådingen vanligvis samme type opplysninger og vurderinger. Tilrådingens omfang varierer etter kulturminneverdi, tiltakstype og omfang, sakens kompleksitet, osv.

I de tilfeller det trengs spesifikke opplysninger for ett særskilt ledd etter kulturminneloven § 8, angis dette i veilederen.

TILRÅDINGEN FRA FYLKESKOMMUNEN/SAMETINGET

I brevets overskrift og/eller innledning

Innledningsvis oppgir Fylkeskommunen/Sametinget

- lovhjemmel, dvs. kulturminneloven § 8 første, andre, tredje eller fjerde ledd
- type tiltak
- navn på forslaget til arealplanen
- eiendomsopplysninger
  - gårdsnavn, ev. også berørt adresse
  - gårds- og bruksnummer
  - kommune
  - fylke
- berørte kulturminner: ID i Askeladden og kulturminnetype («art»)
- frister

Saksbakgrunn

Fylkeskommunen/Sametinget gir en kort orientering om

- saksforberedelser: hva som har skjedd i saken før oversendelse til Riksantikvaren. Eksempelvis: dialog med tiltakshaveren/kommunen, møter, brev.
- andre tillatelser som kreves eller er gitt av offentlig myndighet

Kulturminnefaglig redegjørelse

Fylkeskommunen/Sametinget gir en kortfattet kulturminnefaglig redegjørelse for det aktuelle området og de automatisk fredete kulturminnene som berøres.

Dette gjelder alle de kulturminnene som

- berøres direkte eller i sikringssonen
- berøres indirekte (utilbørlig skjemming, fare for skade)
- er utenfor tiltaksområdet/planområdet, men som *kan* påvirkes av anleggsarbeidet, slitasje, skjemming, m.m.

Alle kulturminnene skal være registrert i Askeladden.

I den kulturhistoriske redegjørelsen beskriver fylkeskommunen/Sametinget normalt følgende:

Den overordnede kulturhistorien

- områdets kulturhistorie
- landskap, topografi, naturgrunnlag
- arkeologiske funn, automatisk fredete og nyere tids kulturminner i området
- tidligere dispensasjonsvedtak, tidligere utgravninger, tilretteleggingstiltak/planer om slike, m.m., i området

Oppfyllelse av undersøkelsesplikten etter kulturminneloven § 9

- hva slags undersøkelser som er gjort for å avklare om tiltaket/planforslaget er i konflikt med automatisk fredete kulturminner
- hvorfor undersøkelsesplikten anses som oppfylt

De berørte automatisk fredete kulturminnene

- antall kulturminner
- ID-nummer i Askeladden
- type kulturminner («art»)
- datering
- ev. begrunne hvorfor kulturminnet er ansett som automatisk fredet
- ev. begrunne grunnlaget for kulturminnets avgrensing
- tilstand
- vurdere forekomsten av omsøkt kulturminnetype lokalt, regionalt og ev. nasjonalt og internasjonalt
- vurdere kulturminneverdi

Graden av inngrep som det omsøkte tiltaket/arealplanen medfører, jf. kulturminneloven § 3, slik som

- helt eller delvis fjerning av kulturminnet
- tildekking av kulturminnet
- innvirkning på bevaringsforholdene
- endring av opplevelse
- utilbørlig skjemming
- fare for skade
- inngrep i sikringssonen

Opplysninger om tiltaket i enkeltsaker

Opplysningene om tiltaket varierer i enkeltsaker etter kulturminneloven § 8 første, andre og tredje ledd.

Følgende opplysninger trengs i alle typer enkeltsaker

- hvem som er tiltakshaveren
  - navn og adresse
  - ev. advokat eller annen fullmektig som representerer tiltakshaveren
- hvorvidt fylkeskommunen/Sametinget vurderer tiltaket som et offentlig, større eller mindre, privat tiltak, jf. departementets rundskriv T-02/2007: [Dekning av utgifter til arkeologiske arbeider ved mindre, private tiltak](#)
- vurdering av alternativer, eksempelvis annen plassering, redusering av tiltakets omfang
- vurdering av tiltakets samfunnsmessige og private betydning
- informasjon om planstatus
  - ev. forankring i overordnet plan
  - gjeldende arealdisponering for det omsøkte området i kommune(del)plan, reguleringsplan, om området er uregulert, osv.

I saker etter kulturminneloven § 8 første ledd skal fylkeskommunen/Sametinget beskrive det *omsøkte* tiltaket

- type og omfang av tiltaket
- tilpasninger som er gjort for å ivareta kulturminneverdier
- gjennomføringstidspunkt/plan for framdrift

I saker etter kulturminneloven § 8 andre ledd skal fylkeskommunen/Sametinget beskrive det *igangsatte, godkjente* tiltaket

- type og omfang av tiltaket
- framdrift for tiltaket
- hvordan saken/tiltaket har vært vurdert tidligere, og av hvem
- hva slags tillatelser som er gitt
- opplysninger om at tiltaket er stoppet, av hvem, når (dato) og på hvilken måte
- hvordan kulturminnet ble oppdaget
- potensial for funn av ytterligere automatisk fredete kulturminner i tiltaksområdet
- hvordan tiltaket vil påvirke automatisk fredete kulturminner

I saker etter kulturminneloven § 8 tredje ledd skal fylkeskommunen/Sametinget beskrive det *igangsatte, ikke-godkjente/fikke-omsøkte* tiltaket

- type og omfang av tiltaket
- hvordan tiltaket har påvirket kulturminnet (eks. helt eller delvis fjernet, tildekket, utilbørlig skjemmet)
- opplysninger om ev. ulovligheter, om tiltaket er politianmeldt, når og til hvilket politikammer, med oversendelse av kopi av anmeldelsen til Riksantikvaren

Opplysninger om arealplanen i arealplansaker

I arealplansaker etter kulturminneloven § 8 fjerde ledd skal fylkeskommunen/Sametinget

- oppgi hvem som er ansvarlig for arealplanen
  - tiltakshaveren: i arealplansaker er kommunen å anse som tiltakshaver fra det tidspunktet planen er lagt ut til offentlig ettersyn
  - forslagsstilleren: den som fremmer planforslaget
- beskrive planforslaget, noe som inkluderer en vurdering av
  - foreslåtte arealformål
  - foreslåtte hensynssoner
  - foreslåtte bestemmelsesområder
  - ev. rekkefølgebestemmelser i de tilfellene det er aktuelt med arkeologisk utgravning/overvåking
  - forslag til planbestemmelser
  - forslag til plankart
  - planlagt framdrift
- vurdere alternativer
  - eksempelvis annen plassering av tiltak, redusering av tiltakets omfang, andre reguleringsformål
- vurdere planens samfunnsmessige og private betydning

Anbefaling om dispensasjonsspørsmålet

Fylkeskommunen/Sametinget skal gi en begrunnet og tydelig tilråding om dispensasjonsspørsmålet. Dette vil være en faglig vurdering av de berørte kulturminneverdiene, veid opp mot tiltakets samfunnsmessige og private hensyn.

Fylkeskommunen/Sametinget skal i saker etter kulturminneloven § 8

- første ledd: tilrå om det bør gis dispensasjon for tiltaket eller ikke, med begrunnelse
- andre ledd: tilrå om arbeidet kan fortsette, dvs. om det bør gis dispensasjon, med begrunnelse
- tredje ledd: anmode Riksantikvaren om å fatte et rettevedtak, med begrunnelse
- fjerde ledd: kun oversende planen til Riksantikvaren dersom regional forvaltning tilrå dispensasjon for de berørte kulturminnene, med en begrunnelse om hvorfor planen anbefales godkjent. I motsatt fall skal fylkeskommunen/Sametinget reise innsigelse til planen (se veileder til kulturminneloven § 8 fjerde ledd). For Oslo gjelder egne innsigelsesregler.

Anbefaling om vilkår for tillatelsen

Fylkeskommunen/Sametinget skal anbefale hvilke vilkår for tillatelsen som bør inngå i Riksantikvarens dispensasjonsvedtak.

Vilkårene kan være

- uten ytterligere vilkår
- utgravning og ev. omfang, gjerne med forslag til faglige problemstillinger
- overvåking
- tildekking
- tilpasninger av tiltaket (eks. farger, materialbruk, høyder, utstrekning, avstand)
- særskilte vernetiltak/avbøtende tiltak, slik som inngjerding under anleggsarbeidet
- miljøovervåking
- retting i saker etter § 8 tredje ledd, slik som tilbakeføring av kulturminnet, fjerning av påbegynt tiltak, sikring av arkeologisk kildemateriale

Vedlegg som skal legges ved saken

Følgende dokumenter skal fylkeskommunen/Sametinget normalt legge ved oversendelsen av saken til Riksantikvaren, og det er ikke tilstrekkelig kun å skrive inn en lenke som viser til dokumentene

- tiltakshavers søknad (saker etter § 8 første ledd)
- plantegninger/illustrasjoner av tiltaket
- kart som viser både tiltaket og berørte kulturminner
- registreringsrapport og/eller befaringsnotat
- planprogram og forslag til plankart og reguleringsbestemmelser (saker etter § 8 fjerde ledd)
- ev. politianmeldelse (saker etter § 8 tredje ledd)

Vedlegg som kan legges ved saken

Følgende dokumenter kan fylkeskommunen/Sametinget legge ved etter en nærmere vurdering, og der det er aktuelt kan det skrives inn en lenke som viser til dokumentene:

- fotografier som ikke inngår i rapporter, men som viser tiltaksområdet og berørte kulturminner
- relevant tidligere korrespondanse i saken, begrenset til det som kan ha betydning for Riksantikvarens vurdering
- gjeldende arealplaner (plankart og reguleringsbestemmelser), dersom dette kan ha betydning i enkeltsaker som behandles etter kulturminneloven § 8 første, andre eller tredje ledd.
- konsekvensutredninger, o.l. (saker etter § 8 fjerde ledd)

TILRÅDINGEN FRA UNIVERSITETSMUSEET

Universitetsmuseet skal hovedsakelig vurdere de berørte kulturminnenes vitenskapelige verdi. Universitetsmuseet kan også vurdere samfunnsmessige og private hensyn, etc.

Saksbakgrunn eller fylkeskommunen/Sametingets vurdering skal ikke gjentas, med mindre det tilfører noe nytt i saken.

Faglig vurdering

I tilrådingen vil universitetsmuseet normalt

- vurdere kulturminnets vitenskapelige potensial i en lokal, regional og ev. nasjonal og internasjonal sammenheng
- vurdere kulturminneverdi, både vitenskapelig verdi og opplevelsesverdi
- vurdere innvirkningen tiltaket har på det berørte kulturminnet, bevaring i et kort og langt perspektiv, m.m.
- vurdere potensial for ytterligere funn
- redegjøre for forskningsstatus i området (kulturminnetyper, tidsperioder, etc.)
- gi opplysninger om tidligere utgravninger i nærområdet
- vise til faglig program, pågående og gjennomførte forskningsprosjekter, m.m.
- formulere faglige problemstillinger for en ev. særskilt gransking

Anbefaling om dispensasjonsspørsmålet

Universitetsmuseet skal gi en faglig og godt begrunnet tilråding om dispensasjonsspørsmålet, og skal i saker etter kulturminneloven § 8

- første og fjerde ledd: anbefale dispensasjon eller ikke, og ev. på hvilke vilkår
- andre ledd: anbefale om arbeidet kan fortsette, og ev. på hvilke vilkår, dvs. anbefale dispensasjon eller ikke
- tredje ledd: anbefale om det bør foretas en tilbakeføring av kulturminnet, sikring av arkeologisk kildemateriale, fjerning av påbegynt tiltak, e.l. Museet kan også komme med en anbefaling om tiltaket bør politianmeldes eller ikke.

Anbefaling om vilkår for tillatelsen

Universitetsmuseet skal foreslå vilkår som bør inngå i Riksantikvarens dispensasjonsvedtak, med begrunnelse.

Vilkårene kan være

- uten ytterligere vilkår
- utgravning, med angivelse av problemstillinger og prioriteringer
- overvåking
- ulike former for tilpassinger av tiltaket
- særskilte vernetiltak/avbøtende tiltak

Vedlegg

I de saker der universitetsmuseet legger ved budsjett og prosjektplan skal

- budsjettet utarbeides etter [Utgifter til særskilt gransking av automatisk fredete arkeologiske kulturminner og skipsfunn, jf. kulturminneloven §§ 8 og 14, jf. § 10. Retningslinjer for budsjettering og regnskap](#) (2011), og etter Riksantikvarens budsjettmal. Kostnadene må være i samsvar med omfanget av utgravningen, slik dette begrunnes i prosjektplanen.
- prosjektplanen gi en utfyllende beskrivelse for særskilt gransking av de kulturminnene som anbefales undersøkt

FORSKNINGSGRAVNINGER ETTER KULTURMINNELOVEN § 8 FØRSTE LEDD - TILRÅDING

Søknader om forskningsgravninger behandles etter kulturminneloven § 8 første ledd, dersom de gjennomføres av andre enn det universitetsmuseet som har forvaltningsansvaret etter kulturminneloven § 11 bokstav b.

Normalt vurderer fylkeskommunen/Sametinget og universitetsmuseet

- foreslåtte faglige problemstillinger
- forekomsten av omsøkt kulturminne, lokalt, regionalt og ev. nasjonalt og internasjonalt
- foreslått metodikk
- tidsramme
- finansiering og budsjett
- søkerens kompetanse og praksis
- gjennomførbarhet

OM «ARKEOLOGIVEILEDEREN»

Saksbehandling i arkeologi. Veileder («arkeologiveilederen») omhandler saksbehandlingsrutiner for forvaltningen av automatisk fredete kulturminner. Dette er en revidert utgave av den første veilederen fra 2006-2008.

Formålet med veilederen er å sikre en god og enhetlig forvaltning av arkeologiske kulturminner.

Hvem er veilederen for?

«Arkeologiveilederen» er ment som et hjelpemiddel for saksbehandlere i kulturminneforvaltningen. Veilederen er også relevant for kommuner, grunneiere og tiltakshavere.

Hva inneholder veilederen?

Veilederen redegjør for de ulike forvaltningsorganers arbeidsoppgaver. I tillegg forklares spesielle begreper og formuleringer som er brukt i lovteksten.

Veilederen er utformet etter [kulturminneloven](#) og [ansvarsforskriften](#), og den består av flere løsarke om et utvalg bestemmelser i kulturminneloven. Pr. i dag er dette kulturminneloven §§ 4, 6, 8, 9 og 10, samt en kort begrepsavklaring.

Hvor finner jeg veilederen?

Veilederen er tilgjengelig på Riksantikvarens [nettsider](#).

Sentrale kilder henvist til i teksten, med nettadresser

- [Ansvarsforskriften](https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1979-02-09-8785), <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/1979-02-09-8785>
- [Askeladden](https://www.riksantikvaren.no/Veiledning/Data-og-tjenester/Askeladden), <https://www.riksantikvaren.no/Veiledning/Data-og-tjenester/Askeladden>
- [Kulturminneloven](https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1978-06-09-50), <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1978-06-09-50>
- Rundskriv T-2/07: [Dekning av utgifter til arkeologiske arbeider ved mindre, private tiltak. Kulturminneloven § 10](#), <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/t-207-dekning-av-utgifter-til-arkeologis/id452417/>
- [Saksbehandling i arkeologi. Veileder](#) («arkeologiveilederen»), <https://www.riksantikvaren.no/Tema/Arkeologiske-kulturminner/Saksbehandling-i-arkeologi>
- [Søknad om tillatelse til inngrep i automatisk fredet kulturminne etter kulturminneloven § 8 første ledd](#) (søknadsskjema), <https://www.riksantikvaren.no/Veiledning/Soeknadsskjema>
- [Utgifter til særskilt gransking av automatisk fredete arkeologiske kulturminner og skipsfunn, jf. kulturminneloven §§ 8 og 14, jf. § 10. Retningslinjer for budsjettering og regnskap](#) (2011), <https://www.riksantikvaren.no/Tema/Arkeologiske-kulturminner/Arkeologiske-utgravninger>